

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

На правах рукопису

АНДРІЄВСЬКА НАТАЛІЯ ФЕДОРІВНА

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВ

ІЗ.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1994

00344182 (М)

34/100)(091)

34 Дисертація в рукописі.

Робота виконана в Інституті педагогіки

Наукові керівники: кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ЩЕВИЧ Юрій Євгенович;

кандидат педагогічних наук, доцент
МЕЛЬНИЧУК Сергій Гаврилович

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПАДАЛКА Галина Микитівна;

кандидат педагогічних наук
КОМАРОВСЬКА Оксана Анатоліївна

Провідна установа: Дрогобицький державний педагогічний
інститут ім. Івана Франка.

Захист відбудеться "14 жовтня" 1994 р. о 15 год. на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.32.02 в Інституті пе-
дагогіки АПН України /252001, м.Київ-І, вул.Трьохсвятительська,8/.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій частині інституту
педагогіки АПН України /252001, м.Київ-І, вул.Трьохсвятительсь-
ка, 8/.

Автореферат розіслано " " _____ 1994 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

ЛЕГКИЙ М.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах розбудови державної незалежності України набувають вагомого значення питання організації позанавчальної, дозвільної сторони життя особистості. "Один з головних шляхів підвищення результативності правовиховної роботи... в організації змістовного дозвілля, різноманітної роботи за інтересами, впровадженні ефективних методик позанавчальної виховної роботи з учнівською молоддю".¹

Дозвілля школярів обіймає потенційні можливості нерегламентованої організації, використання ефективних форм та методів, воно може стати дієвим фактором формування культурної, творчої особистості, сприяти відновленню цілісного бачення світу і створенню світогляду, який ґрунтується на притаманному українському народу менталітеті, стати дієвим чинником національного відродження.

Значну увагу використанню дітьми вільного часу приділяли А.С.Макаренко, С.Ф.Русова, В.О.Сухомлинський, К.Д.Ушинський, С.Т.Шацький та ін., які вбачали в ньому, перш за все, резерв можливостей вільного розвитку особистості.

В працях сучасних дослідників в філософському /І.В.Бестужев-Лада, Т.В.Говорун, Ф.С.Махов, В.М.Піча, В.І.Толстих та ін./, психолого-педагогічному /Л.Г.Белоножко, М.Г.Бушканець, О.І.Добринська, О.О.Мелік-Пашаєв, Е.В.Соколов та ін./ аспектах розглядається природа дозвілля, суспільно-історична зумовленість його змісту та специфіка форм. Дослідження Л.П.Герасименко, Г.А.Євтеєвої, Л.Г.Коваль, С.Г.Мельничука, Н.Г.Ничкало, Ю.С.Плиски та ін. присвячені питанням організації та керівництва позанавчальною сферою життя-

¹ Про стан негативних тенденцій серед неповнолітніх та заходи щодо їх попередження // Інформаційний зб. М-ва освіти України. - К., 1993. - № 21. - С.22.

діяльності школярів, складовою частиною якої є дозвілля. Реалізація виховних можливостей дозвілля значною мірою залежить від готовності учителя, яку можна розглядати як процес і кінцевий результат одного з напрямів професійної підготовки.

Теоретичній та практичній розробці питання підготовки учителя приділяли увагу як класики вітчизняної та зарубіжної педагогіки, так і сучасні дослідники.

Психолого-педагогічні основи проблеми готовності особистості, в тому числі й учителя загальноосвітньої школи, розглядали Б.Г. Ананьєв, В.І.Войтко, Ю.З.Гільбух, М.Д.Левітов, В.О.Моляко, Л.С.Нерсесян, К.К.Платонов, Я.Ф.Чепіга та інші.

В.І.Бондар, Т.О.Воронова, Л.В.Кондрашова, О.Г.Ярошенко вивчали формування готовності педагогічних працівників різних спеціальностей /директорів шкіл, учителів хімії, мови і літератури та ін./ до їх професійної діяльності. Незважаючи на те, що загальні питання підготовки учителя музики розробляли О.О.Апрексіна, Б.В.Асаф'єв, Г.М.Падалка, В.М.Шацька, а окремим сторонам цієї проблеми присвячені дисертаційні дослідження Г.Г.Голіка, К.М.Дебелої, З.С.Квасниці, П.Н.Ніколаєнко, Ю.Є.Щевича, В.Л.Яконька та інших, питання готовності учителя музики до організації дозвілля учнів залишилося поза увагою науковців.

Через відсутність наукових розробок практична діяльність загальноосвітніх шкіл щодо використання дозвільного часу була спрямована, головним чином, на здійснення заходів розважального характеру, а підготовка учителя музики до організації дозвілля учнів обмежувалась вивченням спецкурсу "Музичне дозвілля молоді", зміст якого розроблений в дисертаційному дослідженні Б.А.Бриліна.

Таким чином, актуальність, практичне значення та нерозробленість проблеми обумовили вибір теми дисертаційного дослід-

ження - "Формування готовності майбутнього учителя музики до організації дозвілля учнів", визначили його об'єкт, предмет, мету та завдання.

Об'єктом дослідження є підготовка майбутніх учителів музики на музично-педагогічних факультетах педагогічних інститутів.

Предметом - формування готовності студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів до організації дозвілля учнів.

Мета дослідження полягає в розкритті суті готовності учителів музики до організації дозвілля учнів, теоретичному обґрунтуванні і експериментальній перевірці моделі педагогічного керівництва процесом формування цієї особистісної якості у студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів.

Приставаючи до дослідження, ми виходили з припущення про те, що готовність майбутнього учителя музики до організації дозвілля школярів можливо забезпечити, якщо включити в навчально-виховний процес науково обґрунтовану систему заходів, модель якої передбачає інтегроване оволодіння педагогічно упорядкованим змістом дозвілля, специфікою та формами його організації, а також практичними уміннями і навичками спілкування учителя з учнями.

Мета та гіпотеза дослідження обумовили необхідність вирішення таких завдань:

- визначення специфічних особливостей організації дозвілля учнів;
- розробку загальної характеристики готовності учителя музики до організації дозвілля учнів, виявлення її критеріїв;
- встановлення стану готовності студентів-випускників музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів до організа-

ції дозволяння учнів;

- теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі формування готовності майбутніх учителів музики до організації дозволяння учнів.

Методологічною основою дослідження стали концептуальні положення філософської науки - про духовність суспільства і особистості; роль музичного мистецтва у художньому пізнанні дійсності; теорії педагогіки про виховання особистості та підготовку педагогічних кадрів.

Теоретичною базою дослідження стала педагогічна спадщина А.С.Макаренка, С.Ф.Русової, В.О.Сухомлинського, К.Д.Ушинського, С.Т.Шацького, Я.Ф.Чепіги, а також наукові праці філософів Ф.С.Махова, В.І.Пічи та ін., істориків та етнографів О.М.Кравець, В.І.Наулко, Я.Л.Новицького, В.Т.Скуратівського та ін., педагогів Л.Г.Белоножко, В.І.Бондаря, Л.П.Герасименко, Л.Г.Коваль, Л.В.Кондрашової, М.Г.Стельмаховича та ін., психологів Б.Г.Ананьєва, Д.М.Узнадзе, О.О.Ухтомського та ін., музикознавців та педагогів-музикантів О.О.Апраксіної, Б.В.Асаф'єва, П.М.Ніколаєнко, Г.М.Падалки, В.М.Шацької, Ю.Б.Юцевича та ін.

В процесі дослідження застосовувались такі методи: теоретичний аналіз філософської, історичної, психологічної, педагогічної, музикознавчої літератури; опитування /письмове у вигляді опитувальних листів та усне - інтерв'ю, бесіди/: спостереження, самооцінка, констатувчий та формувчий педагогічний експеримент, математичні методи обробки статистичних показників та їх педагогічна інтерпретація.

Дослідна робота проводилась у природних умовах навчально-виховного процесу в педагогічних інститутах. В констатувчому експерименті брали участь студенти-випускники музично-педагогічних

факультетів Дрогобицького, Кіровоградського, Мелітопольського, Рівненського педагогічних інститутів та Прикарпатського університету /загалом ІВІ чол./ . Дослідно-експериментальна перевірка моделі формування готовності майбутніх учителів музики до організації дозвілля учнів, основою якої був одноруповий план з проміжним контролем, відбувалась на базі музично-педагогічних факультетів Мелітопольського і Кіровоградського педагогічних інститутів і охоплювала 97 /57+40/ студентів ІV курсу.

Дослідження проводилось у три взаємопов'язані етапи на протязі 1987-1993 років.

На першому етапі здійснювалось вивчення та аналіз теоретичного матеріалу, уточнення об'єкту, предмету, мети, гіпотези, завдань дослідження, була розроблена методика констатувчого експерименту.

Другий етап підпорядковувався визначенню стану готовності студентів-випускників музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів до організації дозвілля учнів та теоретичній розробці моделі формування цієї якості майбутнього фахівця і програми дослідно-експериментальної перевірки.

На третьому етапі відбувалась експериментальна перевірка розробленої моделі керівництва процесом формування готовності майбутніх учителів музики до організації дозвілля учнів та її коригування; завершувалась обробка результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що виявлено закономірності процесу формування готовності учителя музики до організації дозвілля школярів, який інтегрує психічний, науково-теоретичний, психофізіологічний і практичний компоненти та орієнтований на підготовку студентів до наповнення вільного часу учнів змістом, що відповідає їх запитам та сприяє формуван-

но духовності, загальнолюдських гуманістичних якостей, національної самосвідомості, творчих здібностей.

Т е о р е т и ч н е з н а ч е н н я : розкрито зміст поняття готовності учителя музики до організації дозвілля; визначено структуру готовності учителя музики до організації дозвілля учнів; розроблено критерії, зміст та методи формування готовності майбутнього учителя музики до організації дозвілля учнів.

П р а к т и ч н е з н а ч е н н я визначається тим, що розроблено програму і методичні рекомендації для викладачів педагогічних інститутів з питань підготовки майбутніх учителів музики до організації дозвілля учнів; підготовлено спецкурс "Народні звичаї, обряди та свята у дозвіллі учнів", який може застосовуватись у навчально-виховному процесі на музично-педагогічних факультетах педагогічних інститутів, а також під час перепідготовки учителів музики як організаторів дозвілля учнів в інститутах удосконалення.

О б г р у н т о в а н і с т ь та вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечується аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу, використанням комплексу методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження; експериментальною перевіркою теоретичних положень; кількісним вимірюванням та якісною педагогічною інтерпретацією експериментальних результатів.

А п р о б а ц і я та в п р о в а д ж е н н я результатів дослідження відбувалося в процесі дослідно-експериментальної роботи в Кіровоградському та Мелітопольському педагогічних інститутах. Основні положення дисертації обговорювались на Міжнародній, регіональній, обласній науково-практичних конференціях /Дрогобич, 1989; Переяслав-Хмельницький, 1989; Рівне, 1989; Кіровоград, 1992/; науково-практичному семінарі /Вінниця, 1988/; звітних наукових конференціях /Мелітополь, 1986-1992; Київ, 1987-1989/; засіданнях лабо-

раторії естетичного та фізичного виховання інституту педагогіки АПН України /Київ, 1987-1993/. Матеріали дослідження використовуються учителями музики, студентами музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів у виховній роботі з учнями загальноосвітніх шкіл.

На захист виносяться:

- готовність учителя музики до організації дозвілля учнів виступає як наслідок реалізації педагогічно організованої системи взаємозв'язків змісту дозвілля та компонентів навчально-виховного процесу, які визначаються необхідністю використання вільного часу школярів для розвитку особистості;

- структурна модель та методика формування готовності учителя музики до організації дозвілля учнів;

- обґрунтування та зміст спецкурсу "Народні звичаї, обряди та свята у дозвіллі учнів".

Структура дисертації: робота складається зі вступу, двох розділів, закінчення, списку основної використаної літератури та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження; визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу; розкрито методологічні основи, етапи дослідно-експериментальної роботи, вірогідність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення; подано відомості про апробацію; виділено положення, які виносяться на захист.

У першому розділі - "Готовність учителя музики до організації дозвілля учнів як педагогічна проблема" - визначено науково-теоре-

тичні основи готовності загалом та готовності учителя музики до організації дозвілля учнів зокрема; розроблено критерії цієї професійної якості спеціаліста; проаналізовано наявний стан готовності студентів-випускників музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів до організації дозвілля учнів.

У другому розділі - "Педагогічне керівництво процесом формування готовності студентів музично-педагогічних факультетів до організації дозвілля учнів" - розроблено модель формування готовності майбутнього учителя музики до організації дозвілля, експериментально перевірено її ефективність, доведено ймовірність введення цієї моделі у практику масової підготовки студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів до проведення виховної роботи з учнями в дозвільний час.

У заключній частині роботи підведено підсумки дослідження; визначено перспективи подальшої розробки питань з проблеми теорії та практики вищої музично-педагогічної освіти.

Під час соціально-економічних та політичних змін на Україні гостро постає необхідність посилення виховної роботи, спрямованої на формування у дітей та молоді гуманних загальнолюдських якостей; залучення підростаючого покоління до скарбниці культури та мистецтва; розвитку творчих здібностей. При цьому своєрідним резервом використання потенціалу нерегламентованого навчання та виховання учнів виступає дозвілля, що в останні десятиріччя розглядалось лише як молодіжна розважальна сфера. У науковій літературі мали місце спроби висвітлення природи дозвілля; суспільно-історичної зумовленості його змісту; форм та методів організації.

Серед визначень поняття "дозвілля" виділяється дефініція Л.Г. Беленожко, яка характеризує його не тільки як вільний час, який людина заповнює і використовує відповідно інтересам та розумінню ситуації, але і як сферу суспільного та особистого життя, що регулюється та організовується на основі норм, установок, настроїв, розвивається разом з усією духовною культурою суспільства; як сукупність обставин для відпочинку, розваги та, лише за умови спрямування потреб на творення, розвитку особистості.

Діяльність під час дозвілля з її специфічними особливостями - добровільність, невимушеність, свободов, вільною творчістю, - створює передумови для вільного вибору учнями занять, виражає зростаючу тенденцію до самопрограмування їх змісту. Водночас "свобода", "вільна творчість" у дозвільний час повинна мати організований характер. В.О.Сухомлинський підкреслював, що "створити для дитини вільний час - це не значить надати їй можливість робити, що забажається. Стихійність може виховати неробство, недбалість".¹

Важливим компонентом вільної діяльності є процес перевтілення зовнішніх соціальних вимог у внутрішні переконання особистості. Індивідуальні потреби та інтереси виступають рушійними силами участі учнів у дозвільній діяльності. Тому необхідно, щоб діяльність у цій сфері була не лише приваблива, але й передбачала єдність логічного та емоційного начала, сприяла одержанню цінної інформації.

Одним з універсальних виявлень вільної творчої праці є музичне мистецтво. Впливаючи на учнів під час дозвілля, воно може вносити в їх діяльність творче начало, формувати здібності, нахили, прагнення, які не проявляються в процесі обов'язкової навчальної діяльності. Організація культурного дозвілля з застосуванням засо-

¹ Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. - К.: Рад.шк., 1988. - С.102.

бів виховання, пов'язаних з музиков, розширє світогляд, задовольняє культурні запити, забезпечує нормалізацію почуттєвих процесів, необхідних для повноцінного життя особистості.

Разом з тим організація дозвілля ускладнюється двобічностю цього процесу, де має органічно поєднуватись педагогічний вплив вихователя з активною самодіяльністю виховання, його свободою. Співвідношення бажання учнів, їх прагнення самостійно організувати своє дозвілля з відсутністю у них життєвого досвіду, умінь, навиків організації цієї сфери життєдіяльності породжує суперечність соціально-педагогічного характеру, яку може розв'язати учитель музики, зацікавивши учнів духовно повноцінним змістом та різноманітними формами проведення культурного дозвілля, підтримуючи їх корисну ініціативу.

Успіх організації дозвілля учнів багато в чому залежить від готовності учителя як організатора, виховної роботи у цій сфері життєдіяльності учнів.

В сучасних педагогічних дослідженнях розглядаються такі напрямки вивчення цієї проблеми, як готовність до праці, вибору професії, відповідного виду професійної діяльності, зокрема, педагогічної у різних її аспектах.

Поняття "готовність" характеризується з боку властивостей особистості, як інтегративний показник високого рівня професійної діяльності, найчастіше ототожнюється з системою психолого-педагогічної підготовки. В дисертації доведено, що готовність учителя музики до педагогічної діяльності інтегрує психічний /професійно-педагогічна спрямованість/, науково-теоретичний /об'єм знань/, практичний /сформованість потрібних умінь/, психофізіологічний /сформованість професійно-значимих якостей/ компоненти. Залежно від виду діяльності /навчальної чи позанавчальної/ вона наповнює-

ється специфічним змістом, а провідними ставть ті чи інші компоненти її структури.

В процесі дослідження виявлено, що готовність учителя музики до організації дозвілля учнів характеризується володінням значним обсягом різноманітних базових загальних та спеціально-педагогічних знань, здатністю до їх самостійного здобування та поповнення, сформованістю умінь, на основі яких розвиваються специфічні риси характеру учителя, формується педагогічна спрямованість його особистості. Структуру готовності утворюють три основні компоненти - педагогічно-змістовий, орієнтаційно-організаційний, операційно-дійовий, які також є складними утвореннями. Компоненти готовності органічно пов'язані і утворюють єдину динамічну цілісність.

Основоположним виступає педагогічно-змістовий компонент, який передбачає володіння учителем музики як організатором дозвілля значним обсягом психолого-педагогічних та спеціальних знань, що забезпечили б його високий інтелектуально-культурний та світоглядний розвиток. Його складають знання з різних галузей мистецтва, літератури, науки, педагогіки, психології, які за умови їх спеціального спрямування утворюють зміст і, таким чином, можуть сприяти організації дозвілля учнів з урахуванням їх вікових категорій, формувати уявлення про здобутки в галузі професійного мистецтва, народно-художньої культури, взаємовплив та взаємозбагачення народного та професійного мистецтва, форми та методи його використання тощо.

Набуття необхідних загальних знань має здійснюватись під кутом зору особливостей діяльності учителя музики в такій специфічній сфері, якою є дозвілля учнів.

Зміст орієнтаційно-організаційного компоненту включає спеціальні знання про дозвілля, його специфіку, принципи і форми орга-

нізації, роль учителя музики у цьому процесі.

Загальні та спеціальні знання повинні віддзеркалюватись у необхідних учителю музики як організатору дозвілля учнів уміннях, зокрема, комунікативних, організаторських, які є важливим фактором досягнення успіху в професіях "людина-людина". Вони забезпечують ефективність діяльності учителя музики як організатора у його спілкуванні з учнями під час дозвілля та здатності розробляти сценарії для заходів відпочинку, відбирати необхідний педагогічно обґрунтований матеріал, самостійно відшукувати і поповнювати знання. Зазначені уміння складають основу операційно-діювого компоненту.

Визначені компонентні елементи виступають водночас критеріями готовності учителя музики до організації дозвілля учнів. Основними критеріями, що в достатньому повноті розкривають сформованість готовності учителя музики до організації дозвілля учнів є знання з художньої культури; знання про дозвілля та специфіку його організації; комунікативні та організаторські уміння; уміння підбирати необхідний педагогічно обґрунтований матеріал та практично його використовувати.

Під час констатуючого вивчення стану готовності студентів-випускників музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів до організації дозвілля учнів виявлено, що у майбутніх фахівців музичного виховання готовність до організації дозвілля, виступаючи динамічною цілісністю, сформована на різних рівнях. Виходячи з розробок виміру знань /за Ю.К.Бабанським, Н.Ф.Талізіним/, уміннь /за Л.Ф.Спіріним/, в дисертації запропоновано характеристики, які дозволили визначити чотири рівні сформованості готовності учителів музики до організації дозвілля учнів /низький, середній, вище середнього, високий/. Встановлено, що у масовій практиці

майбутніх вчителів музики переважають низький /37,17%/ та середній /34,36%/ рівні сформованості готовності до організації дозвілля. Високий рівень виявлено у незначній кількості /9,76%/ студентів. Покомпонентний аналіз готовності студентів-випускників до організації дозвілля учнів дозволив констатувати недостатню сформованість педагогічно-змістового компоненту, який визначався через домінуючий критерій - знання з питань художньої культури. Одержані дані свідчать, що майбутні фахівці мало обізнані з питанням народних звичаїв, обрядів, свят, їх виховними можливостями. Лише у 6,63% та 11,05% студентів-випускників об'єм знань відповідав високому та вище середньому рівням.

Таким чином, аналіз науково-теоретичної літератури та результати констатувачого експерименту утворили вихідні позиції для розробки моделі формування складових компонентів готовності /педагогічно-змістового, орієнтаційно-організаційного, оперційно-дійового/ з урахуванням рівнів їх сформованості і підсилення, в разі потреби, формування того чи іншого компоненту.

Багатокомпонентна структура готовності учителя музики до організації дозвілля учнів, зокрема, її змістова сторона, обумовлює поетапне формування цієї інтегрованої особистісної якості. У розробленій моделі цей процес умовно поділений на орієнтовний, орієнтовно-поглиблюючий, конструктивно-реалізуючий етапи.

Орієнтовний та орієнтовно-поглиблюючий етапи мають на меті сформувати у майбутніх фахівців компоненти готовності, зміст яких складають загальні педагогічні та спеціальні знання. Зокрема, це стосується знань з проблеми відродження національної культури і духовності народу, ролі професійного та народного мистецтва і його виражальних музичних засобів, їх впливу на формування духовності особистості, розвитку її твор-

чих здібностей; знань специфічної сфери життя учнів, якою є дозвілля та його організація.

Засвоєні знання стають реальною перетворюючою силою за умови, коли студенти можуть використовувати їх практично. Саме на формування умінь, набуття та використання необхідних знань спрямований конструктивно-реалізувальний етап моделі готовності. Підсилення змісту підготовки майбутніх учителів музики до дозвільної взаємодії зі школярами покладається на спеціально розроблений курс, який виконує функції об'єднання та упорядкування необхідних загальних та фахових знань, відповідає меті дозвілля та сприяє оптимізації професуальної сторони, підвищенню ефективності тієї чи іншої форми навчально-виховного процесу шляхом використання традиційних та проблемних методів навчання.

В дисертації доведено, що, визначаючи зміст спеціального курсу, необхідно забезпечити відбір такої інформації, яка б пов'язувалась з майбутньою практичною діяльністю учителя-вихователя. "Включаючи, як і будь-яка інша галузь, в зміст підготовки майбутніх спеціалістів наукові знання, практичні уміння та навички відповідного спрямування, педагогічна освіта цим не обмежується, доповнює їх формами, методами та засобами майбутньої діяльності, оскільки професійна перспектива учителя багато в чому залежить не тільки від того, як конкретний навчальний матеріал ним вивчений та засвоєний, але і як освоєна система передачі цього навчального матеріалу учням".¹

Залежно від мети та завдань, кожному з визначених етапів формування готовності майбутніх учителів до організації дозвілля уч-

¹ Ілєвич Б.Е. Педагогическое обоснование содержания вокальной подготовки учащихся педучилищ. Дис. на соиск.учен.степ.канд.пед. наук. - К., 1985. - С.25.

нів відповідають конкретні форми та методи навчально-виховного процесу.

Лекція, як один з традиційних методів організації навчання, реалізує притаманні їй функції: інформаційну, орієнтаційну, методологічну та розвиваючу.

На семінарських та практичних заняттях використовуються різні дидактичні вправи, навчальні задачі різних типів, які передбачають прогнозування студентами складностей перебігу організації дозвілля учнів та знаходження раціональних способів їх усунення.

Однією з ефективних форм підготовки майбутніх учителів музики до організації дозвілля учнів є самостійна робота /індивідуальна, групова/, характер якої залежить від змісту навчального матеріалу, завдань, що вирішуються, етапу навчання студентів. Виконання самостійної роботи забезпечує кожному студенту активну позицію суб'єкта діяльності, можливість самостійного визначення способів та характеру досягнення мети.

Сполучною ланкою між теоретичним навчанням студентів та майбутньою практичною діяльністю виступає педагогічна практика. Завданнями педагогічної практики є не тільки поглиблення та закріплення теоретичних знань, необхідних майбутньому учителю як організатору дозвілля учнів, але й формування та удосконалення у майбутніх фахівців потрібних педагогічних умінь, професійно важливих особистісних якостей, розширення досвіду самостійної організації дозвілля учнів.

Теоретичне обґрунтування моделі формування готовності майбутнього учителя музики до організації дозвілля учнів перевірялось під час формулової дослідно-експериментальної роботи, яка проводилась з студентами ІV курсів музично-педагогічних факультетів Мелітопольського та Кіровоградського педагогічних інститутів в умовах

природного перебігу навчально-виховного процесу.

Багатоскладовий, динамічний характер структури готовності учителя музики до організації дозвілля учнів під час її формування вимагав вибору сукупності засобів та форм, які б забезпечували розвиток усіх компонентів готовності; поетапної організації навчально-виховного процесу; наступності навчально-виховних дій; організації зворотнього зв'язку.

Виходячи з вимог до учителя музики як організатора дозвілля учнів, в дослідно-експериментальній роботі був використаний спеціально розроблений курс "Народні звичаї, обряди та свята у дозвіллі учнів".

Зміст лекційного матеріалу спецкурсу, ґрунтуючись на педагогічних принципах, підпорядкованих процесу підготовки майбутніх фахівців до організації дозвілля учнів, передбачав надання студентам відповідного об'єму знань, формування необхідних для майбутньої діяльності умінь.

Український народ на протязі багатовікової історії у народних традиціях, обрядах, святах втілював любов до праці, природи, нагромадивши чимало різноманітних форм багатого за змістом радісного, урочистого святкування. Це веснянки і гаївки, русальні, купальські та жнивварські пісні, колядки, шедрівки. Майже всі вони, тісно переплітаючись з життєвими природою, її біологічним станом, змістом праці людей, визначають характер дозвілля.

Традиції, звичаї, обряди та свята, нерозривно поєднуючись з поетичним, музично-пісенним фольклором, характеризують ментальність, емоційно-почуттєвий характер української душі, містять великий виховний потенціал, формують особистість.

Зміст тем спецкурсу визначався необхідністю підготовки національних педагогічних кадрів, зокрема, учителя музики як організа-

тора дозвілля.

Для збереження цілісності підготовки майбутніх спеціалістів вивчення обмеженого за обсягом /24 години/ спецкурсу відбувалось після першої педагогічної практики і засвоєння студентами дисциплін психолого-педагогічного циклу. Такий підхід забезпечував майбутнім учителям музики набуття комплексу знань, умінь, навиків, необхідних для організації дозвілля учнів, сприяв формуванню інтересу до вивчення запропонованого матеріалу.

Під час лекцій з спецкурсу "Народні звичаї, обряди та свята у дозвіллі учнів" матеріал подавався студентам відповідно порам року, які супроводжують навчальний процес /тобто літньо-осінні, зимові, весняні звичаї та обряди/, завдяки чому створювався тісний зв'язок з народними святкуваннями, а також із змістом матеріалів засобів масової інформації /радіо, телебачення, періодика/. Таким чином, підсилювалась цілеспрямованість викладання, безпосередньо забезпечувалась підтримка зв'язку з життям. Знання, які отримували студенти на лекційних заняттях, самостійно підкріплювались додатковими відомостями з різних інформаційних джерел навколишнього середовища. Це суттєво впливало на збагачення їх об'єму та якості, сприяло формуванню у студентів професійного інтересу до майбутньої роботи.

Лекції спецкурсу мали проблемний характер /висувались навчально-пізнавальні завдання, використовувались різні спеціальні вправи/, що сприяло переходу від екстенсивних до інтенсивних форм подання знань. Значне місце при цьому відводилось самостійній роботі студентів, зміст і вимоги до неї поетапно ускладнювались. Дослідження показало, що виконання студентами різних видів самостійної роботи /вирішення письмових завдань, вправ аналітичного, проєктивного, практично-ділового характеру, науково-пошукова робота

тощо/ та подальше її обговорення, забезпечує зворотній зв'язок і контроль за процесом підготовки.

Важливу роль у формуванні операційно-дієвого компоненту готовності фахівця відіграє педагогічна практика у школі; завдяки якій інтенсифікує ся становлення майбутнього учителя музики як організатора, його самоосвіта та самовиховання, відбувається перевірка рівня професійної підготовленості студента до майбутньої педагогічної діяльності і, зокрема, виховної роботи з учнями в дозвільний час.

Порівняння результатів, одержаних в процесі формуючої дослідно-експериментальної роботи з результатами констатуючого експерименту, свідчить про якісні зміни показників рівнів сформованості як компонентів /педагогічно-змістового, орієнтаційно-організаційного, операційно-дієвого/, так і загалом готовності майбутніх фахівців до організації дозвілля учнів.

В результаті дослідно-експериментальної роботи значно зменшилась кількість студентів з низьким /на 33,55%/ та середнім /на 11,56%/ і збільшилась з вище середнім /на 32,30%/ та високим /на 12,83%/ рівнями сформованості цієї інтегрованої якості.

Таким чином, результати, одержані внаслідок формуючої дослідно-експериментальної роботи та їх аналіз підтвердили робочу гіпотезу і дали можливість сформулювати основні висновки.

Організація дозвілля має специфічні особливості, які значною мірою пов'язані за характером діяльності у цій своєрідній сфері життя особистості. Органічне поєднання педагогічних впливів учителя як організатора дозвілля зі свободою і самодіяльністю школярів вимагає нестандартних підходів до підготовки учителя, яка б забезпечувала його готовність до проведення виховної роботи з учнями в дозвільний час.

Готовність учителя музики до організації дозвілля учнів є інтегрованою особистісною якістю, до структури якої входять три багаторівневі та багатоскладові компоненти /педагогічно-змістовий, орієнтаційно-організаційний, операційно-дійовий/. Зміст компонентів готовності складають загальні та спеціально-педагогічні знання та уміння, необхідні майбутньому фахівцю під час організації дозвілля учнів, на основі яких розвиваються специфічні риси характеру та якості учителя-організатора дозвілля, формується спрямованість його особистості.

Ефективність формування готовності майбутнього учителя музики до організації дозвілля учнів забезпечується підсиленням змістової сторони підготовки майбутніх учителів музики до проведення виховної роботи з учнями у дозвільний час за рахунок спеціально розробленого курсу, який виконує функції об'єднання та упорядкування необхідних загальних та фахових знань: відповідає меті дозвілля, обумовлює оптимізацію підготовки, підвищує ефективність вибору форм навчально-виховного процесу та використання як традиційних, так і проблемних методів навчання.

Дисертаційне дослідження не вичерпує проблеми підготовки фахівців до керівництва дозвільною діяльністю у сфері вищої музично-педагогічної освіти. Потребують дослідження питання підготовки учителя музики до організації дозвілля у віковому аспекті, використання комплексу мистецтв у дозвільній діяльності, розробки методики дозвільних заходів тощо.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях автора:

І. Андриевская Н.Ф. Музыкально-эстетическая организация досуга учащихся // Гуманизм и эстетическая культура: проблемы эстетического воспитания учащейся молодежи в условиях перестройки на-

родного образования: Тезисы областной научно-практической конференции. - Ровно, 1989. - С.93-94.

2. Андриевская Н.Ф. Н.К.Крупская о роли учителя в организации досуга учащихся // Педагогическое наследие Н.К.Крупской и перестройка народного образования: Тезисы докладов и сообщений региональной научно-практической конференции. - Переяслав-Хмельницкий, 1989. - С.233-234.

3. Андриевская Н.Ф., Андриевская Н.Ф. О профессиональной готовности студентов педагогических вузов к внеучебной воспитательной работе // Пути повышения эффективности подготовки учителей трудового обучения: Материалы международной научно-практической конференции. - Львов, 1990. - С.49-50.

4. Андриєвська Н.Ф., Тименко М.П., Гарбич Р.І. Удосконалення програм центру перепідготовки спеціалістів // Проблеми і перспективи подальшого розвитку санаторно-курортної справи: Тези доповідей науково-практичної конференції. - Трускавець, 1991. - С.27-29.

5. Андриевская Н.Ф. Подготовка учителя музыки к организации досуга школьников // Эстетическое воспитание молодежи средствами искусства: Сб. статей под ред. В.Г.Бутенко. - М., 1991. - С.138-190.

6. Андриєвська Н.Ф. Повернуті народу пісні // Творче використання народної пісні і музики в процесі музичного виховання школярів: Тези доповідей міжвузівської науково-методичної конференції, присвяченої першому всеукраїнському конкурсів бандуристів-студентів педагогічних інститутів України. - Луцьк, 1992. - С.13.

7. Андриєвська Н.Ф. Народні звичаї, обряди та свята у формуванні готовності учителя музики до організації дозвілля учнів / Програма та методичні рекомендації по спецкурсу для вчителів

музики та студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів. - Львів, 1993. - 22 с.

8. Андрієвська Н.Ф. Творчість запорізького козацтва та її використання у вихованні духовності школярів // Музичне мистецтво у духовному розвитку особистості. Упорядник Галюнка О.А. - Чернігів, 1993. - С.

August

AB 30.707

AB 30.707

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..